

PERSPEKTIVY FIREM OLIGOPOLNÍHO LEMU V PODMÍNKÁCH EKONOMICKY SE SJEDNOCUJÍCÍ EVROPY A JEJICH VLIV NA MAKROEKONOMICKÉ VELIČINY

prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.

Technická univerzita v Liberci, Hospodářská fakulta, Hálkova 6, 461 17 Liberec, Česká republika

Abstrakt

Úspěšný vývoj českého hospodářství po vstupu do EU je vázán na příznivý vývoj malých a středních firem. Posílení jejich ekonomického významu v rámci modifikované tržní struktury nedokonalé konkurence příznivě ovlivnilo parametry magického čtyřúhelníku.

Jedná se o transformaci monopolů v oligopoly s dominantní firmou, přičemž pozitivně působí především posilování firem oligopolního lemu, tj. právě malých a středních. Růst plochy magického čtyřúhelníku ČR je v souvislosti s tím nejen zřetelný, ale i rovnoměrný.

Klíčová slova

Monopol, oligopol, konkurenční lem, magický čtyřúhelník, EU

1. Úvod

Česká republika vstoupila v roce 2004 do Evropské unie, aby tak překlenula disparitu vážící se na potřebu hromadné výroby v souvislosti s použitím nových technologií, které se při malém množství produkce nevyplácejí, to na jedné straně, a na druhé pak nízkou úrovní domácí kupní síly danou nejen nevelkými důchody obyvatel ČR, ale především malým počtem spotřebitelů, resp. obyvatel českého státu, do třetice byla tímto krokem řešena problematika monopolizace českého trhu přinášející řadu negativ.

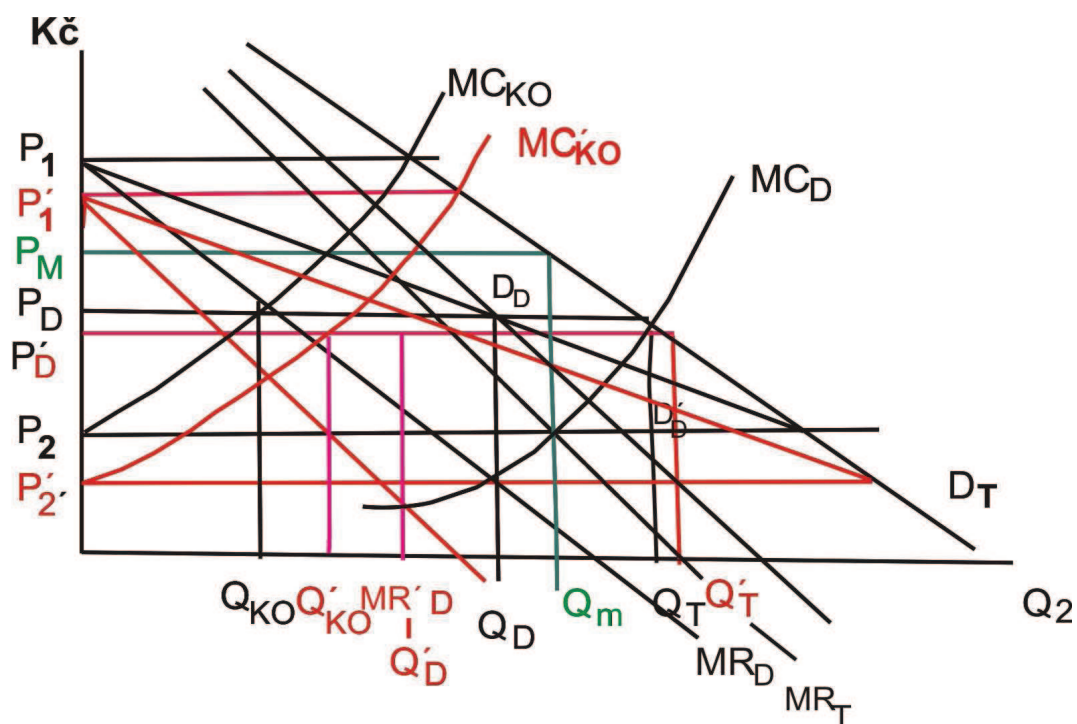
Vstup ČR do EU odbourávající hranice pro pohyb produktů byl logickým krokem při snaze tento problém vyřešit. A jak potvrzují objektivní statistická data, záměr se podařil, česká ekonomika zřetelně vylepšuje svoji ekonomickou úroveň, což dokazuje téměř rovnoměrně se zvětšující plocha tzv. magického čtyřúhelníku. Evidentně v souvislosti s členstvím ČR v EU došlo ke zlepšení běžného účtu platební bilance českého státu, který se stal téměř vyrovnaným, což pozitivně ovlivnilo vývoj kurzu české koruny.

Vyvstává však ještě otázka, jak tuto novou ekonomickou realitu ovlivňují malé a střední podniky v ČR. Jde o otázku zásadní, neboť právě malé a střední firmy zaměstnávají největší procento obyvatelstva, jsou zdrojem zásadních inovací a výrazně roste jejich podíl na zahraničním obchodu ČR. Jejich rostoucí podíl na tvorbě HDP dokazuje závislost národní ekonomiky, resp. ekonomiky EU právě na těchto subjektech strany nabídky.

2. Dopady ekonomické integrace na stav a vývoj tržní struktury

Jde o transformaci monopolů v oligopoly s dominantní firmou, ke které jsou ekonomické subjekty strany nabídky nuceny rostoucí konkurencí v rámci celé EU, zároveň i rostoucími požadavky zákazníků, jejichž kupní síla se zvětšuje. V ČR tuto realitu ovlivňují nejen dříve existující domácí monopolní firmy, ale nově i firmy ze zemí EU, často disponujícími modernější technologií než firmy domácí.

Z obr. č. 1 je zřejmé, že – ceteris paribus – je pro zákazníka oligopolní cena příznivější než cena monopolní a že i vyráběné množství produkce (tedy veličina přímo ovlivňující HDP) je větší.

Obrázek 1: Oligopol versus monopol a vývoj oligopolu s dominantní firmou

Legenda:

- P_M monopolní cena
- P_D cena produktu stanovená dominantní firmou
- P_D' cena produktu stanovená dominantní firmou po změně technologie firmami konkurenčního lemu
- P_1, P_1' ceny, při kterých by veškerou poptávku saturovaly firmy konkurenčního lemu, s apostrofem – po změně technologie
- P_2, P_2' ceny, při kterých by veškerou poptávku saturovala dominantní firma, s apostrofem – po změně technologie
- Q_M monopolní množství
- Q_D množství produktu vyráběné dominantní firmou
- Q_D' množství produktu vyráběné dominantní firmou po změně technologie firmami konkurenčního lemu
- Q_T, Q_T' celkové množství produkce vyráběné oligopolem, s apostrofem – po změně technologie
- MC mezní náklady, přičemž index D vymezuje veličinu dominantní firmy, s apostrofem – po změně technologie, index KO vymezuje veličinu konkurenčního lemu, s apostrofem – po změně technologie, index T vymezuje veličiny celkové
- MR mezní příjem s analogickými indexy jako MC
- D průměrné příjmy s analogickými indexy jako MC

Navíc v oligopolním (tržním, resp. konkurenčním) lemu vzniká zainteresovanost na snižování nákladů, které jsou v kontrastu s dominantní firmou příliš vysoké, přičemž jiná cesta ke zvýšení zisku než snížení nákladů pro oligopolní lemu, stejně jako pro firmy v dokonalé konkurenci, neexistuje. Snižování nákladů firmami oligopolního lemu ale nutí dominantní firmu snižovat cenu, což v makroekonomické souvislosti sníží míru inflace a zároveň se snižuje i podíl této dominantní firmy na trhu a potažmo ji také donutí ke snížení výrobních nákladů, což vede k růstu konkurenceschopnosti, tedy ovlivněna je i bilance zahraničního obchodu.

Navíc růst konkurenceschopnosti vyvolaný výše zmíněnými skutečnostmi může ovlivnit i jeden z makroekonomických parametrů magického čtyřúhelníka, kterým je nezaměstnanost.

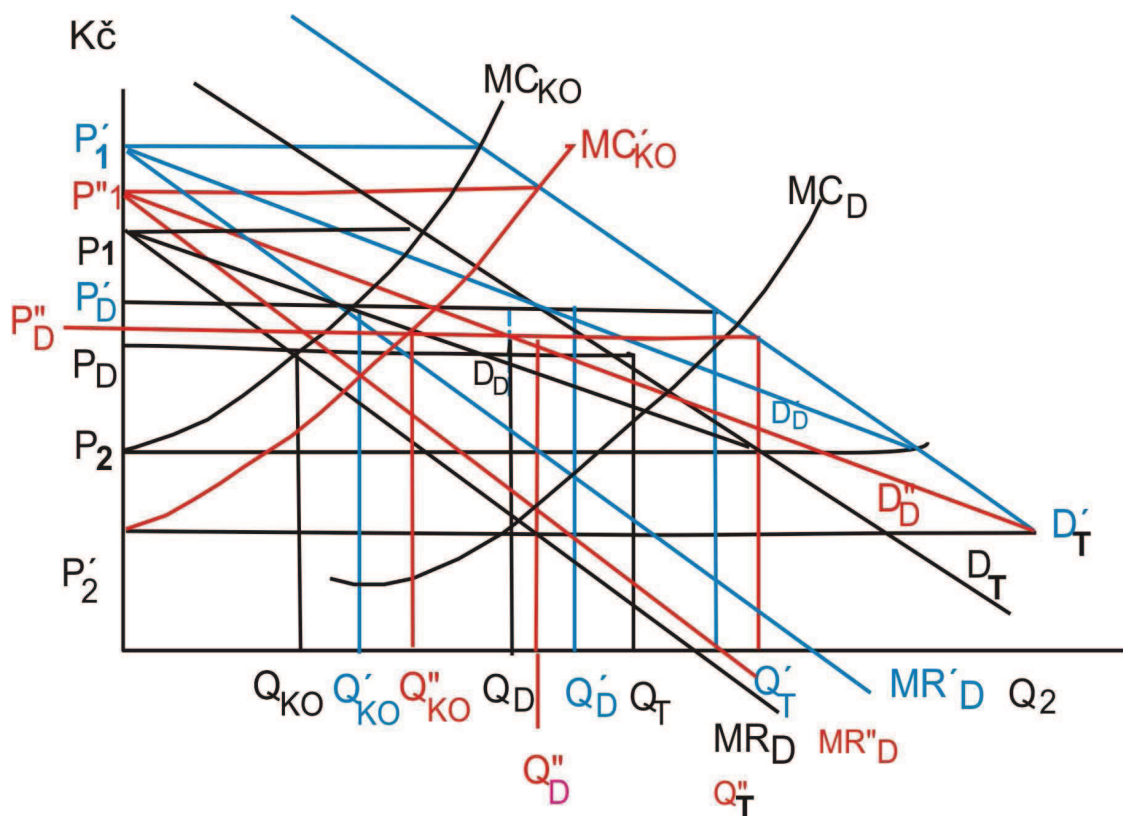
3. Změna forem tržní struktury nedokonalé konkurence a růst podílu firem oligopolního lemu

Vznik nedokonalé konkurence s jejími typickými axiomy odstartoval cestu k monopolizaci ekonomik, trvající déle než jedno století. A svým vývojem přes

monopolistickou konkurenci, různé varianty oligopolů až ke míněnému monopolu může se zdát fatální. Není tomu tak ale z celé řady příčin, přičemž jednou z nerozporuplnějších je právě integrace ekonomik, která v pozitivním slova smyslu „rozpuští“ monopolní postavení firem v rámci uzavřených národních ekonomik otevřením širšího konkurenčního prostředí. Z národních monopolů se stávají oligopoly, jejichž vliv na hospodářství je možné hodnotit více pozitivně než negativně, zvláště nejde-li o kartel, tj. smluvní oligopol.

Tato skutečnost může být mimo jiné jednou z příčin výše uváděného příznivého vývoje ekonomiky ČR. Grafický „důkaz“ výše provedené úvahy je možné spojit s obrázkem č. 1. Za povšimnutí zde zvláště stojí rozdíl mezi cenou monopolní a oligopolní, především pak po zvýšení konkurenceschopnosti firem oligopolního lemu. Ve spojení s tím je také výmluvná komparace monopolem a oligopolem vyráběného množství.

Potažmo si zároveň položme otázku, jak výše zvažovanou realitu změny rostoucí poptávky zachycená na obr. č. 2, která je stávající realitou. Je zřejmé, že cena P_D bude zvětšením poptávky zvýšena na P_D' , avšak konkurenční tlak vyvolaný změnou technologie firmami oligopolního lemu ji stlačí na P_D'' . Minimálně stejnou důležitost má ale i růst produkovaného množství, ale především rostoucí podíl oligopolního lemu na trhu vyjádřený změnou veličiny Q_{KO} na Q_{KO}'' .

Obrázek 2: Změna důchodů obyvatel a změna technologie v souvislosti se změnou ceny a vyráběného množství

Legenda:

Veličiny vysvětlené v legendě k obrázku 1 jsou analogicky použity v obrázku 2.

Cenové a množstevní veličiny s jedním apostrofem vyjadřují dopad růstu důchodu obyvatelstva.

Cenové a množstevní veličiny se dvěma apostrofy zároveň zachycují dopad zlepšení technologií firmami oligopolního lemu.

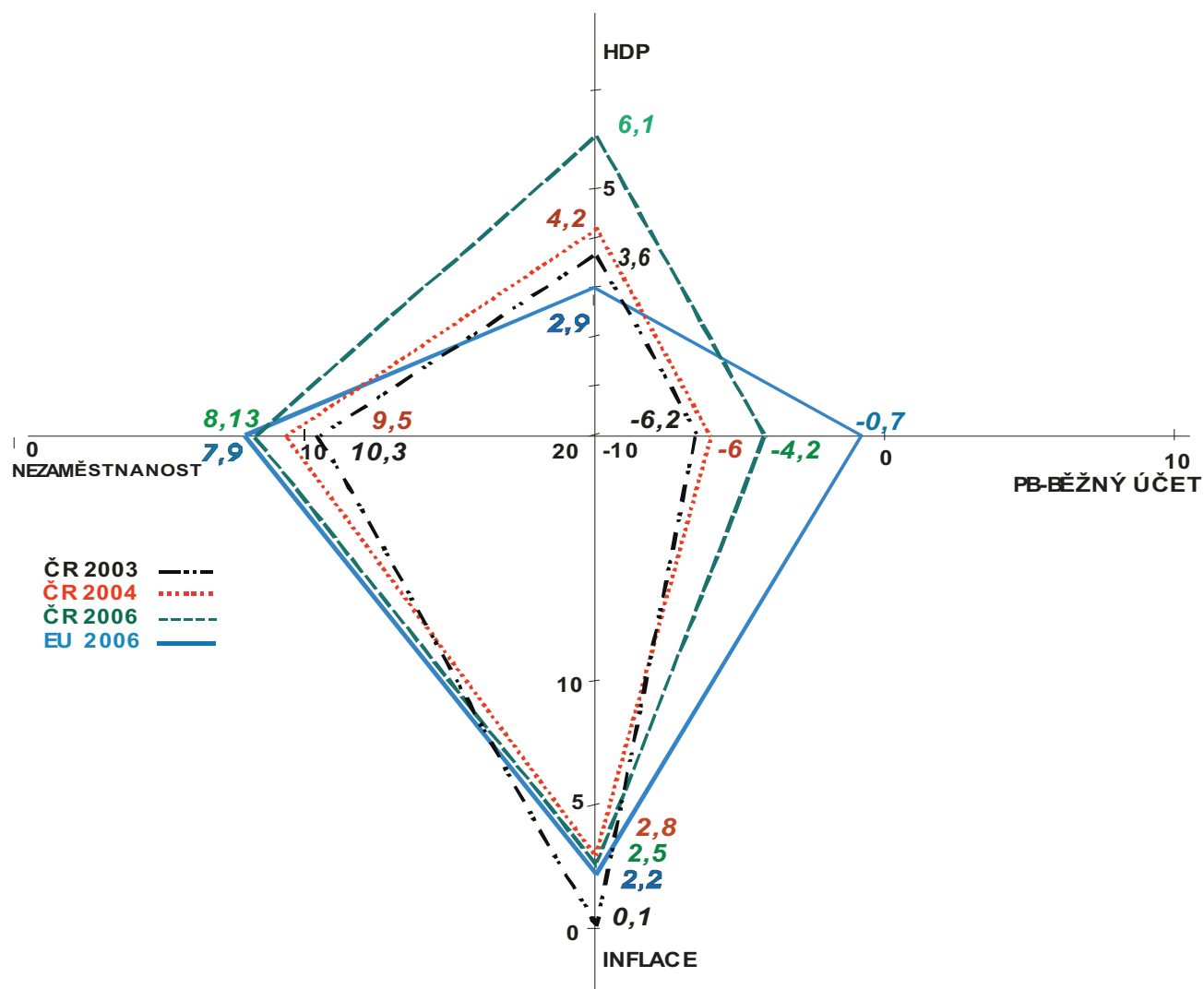
D_D'' poptávka po produktech dominantní firmy po vzrůstu důchodů obyvatelstva a zároveň po změně technologie firmami oligopolního lemu

4. Objektivní aspekt hodnocení ekonomiky ČR po vstupu do EU

V textu výše uvedené pozitivní hodnocení vstupu ČR do EU graficky dokazuje srovnání magických čtyřúhelníků ČR z let 2003 (tj. v roce před vstupem do EU), 2004 (tj. v roce vstupu do EU) a 2006 (tedy po vstupu ČR do EU, avšak ne bezprostředně, neboť to by mohl být údaj zavádějící).

Obrázek č. 3 zachycuje magický čtyřúhelník ČR ve výše uvedených srovnávaných letech v komparaci s magickým čtyřúhelníkem EU roku 2006.

Plocha magického čtyřúhelníku ČR je ve srovnání s plochou čtyřúhelníku EU jako celku uspokojivě velká a zároveň se při srovnání ekonomiky ČR let 2004 a 2006 zvětšuje. To však jako důkaz úspěšnosti vývoje ekonomické teorii nestačí, plocha čtyřúhelníku nejen že musí růst, ale tento růst musí být zároveň rovnoměrný. I to se české ekonomice až na minimální změny v míře inflace, kde je ale i přesto stav možno považovat za optimální, daří.

Obrázek 3: Magický čtyřúhelník v letech 2003, 2004 a 2006

Výše uvedené skutečnosti jsou zřetelné i z následující tabulky č. 1, zachycující na grafu vynesené údaje.

Tabulka 1: Vybrané ukazatele stavu ekonomiky ČR v letech 2003, 2004 a 2006 a EU v roce 2006

ukazatel	ČR			EU
rok	2003	2004	2006	2006
míra inflace	0,1	2,8	2,5	2,2

míra nezaměstnanosti	10,31	9,47	8,13	7,9
růst HDP	3,6	4,2	6,1	2,9
podíl salda běžného účtu platební bilance na HDP	- 6,2	- 6,0	- 4,2	- 0,7

Pramen: www.czso.cz ; www.eurostat.eu

Je třeba vzít v úvahu, že na vývoj výše uvedených ukazatelů měla vliv i celá řada jiných ekonomických skutečností, které se projevovaly nezávisle na vstupu ČR do EU. Přesto zde lze s velkou pravděpodobností předpokládat, že právě členství v EU a s ním spojený rozmach malých a středních firem přinesl české ekonomice očekávané „ovoce“.

5. Závěr

Vývoj české ekonomiky je - alespoň podle parametrů tzv. magického čtyřúhelníku – po vstupu ČR do EU velmi příznivý.

Makroekonomická realita ovlivňuje realitu mikroekonomickou, ta však následně determinuje, jaké makroekonomické výsledky budou dosaženy. Zvažovanou mikroekonomickou realitou byla strana nabídky – firmy.

Realita tržní struktury v ČR je zřetelně nedokonale konkurenční, avšak právě pro nedokonalou konkurenci je typická různost jejích forem. Bez vstupu ČR do EU, resp. bez likvidace celních a jiných omezení obchodu by byla na českém trhu posilována monopolní forma nedokonalé konkurence, která velmi často vede ke zneužívání dominantního postavení výrobce, ať již monopolní cenou produktů či stagnací v rámci nezainteresovanosti monopolu na technicko-ekonomickém pokroku.

Tuto skutečnost pozitivně ovlivnila realita vstupu ČR do EU, která vyvolala samozřejmě i spolu s jinými skutečnostmi substituci monopolní formy v oligopolní formu nedokonalé konkurence.

Právě ona může pozitivně ovlivnit konkurenční vazby v hospodářství, zvláště při vzniku oligopolu s dominantní firmou, která je velmi častou realitou s možností pozitivně ovlivnit makroekonomické výsledky hospodářství .

Literatura

Klimczak, B., 2003. Mikroekonomika. Vydavnictvo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langeho we Wroclawiu, Wroclaw.

Soukupová, J., Hořejší, B., Macáková, L., Soukup, J., 1999. Mikroekonomie. 2. vydání. Management Press, Praha.

www.czso.cz

www.eurostat.eu

Jiří Kraft

FIRM PERSPECTIVES OF OLIGOPOLY HEM IN CONDITIONS OF THE ECONOMICALLY INTEGRATING EUROPE AND THEIR INFLUENCE ON MACROECONOMIC INDICATORS

Summary

The Czech Republic entranced into the European Union in 2004 to bridge over a disparity collocating to necessity of a mass production in connection with using new technology, which do not pay at a small production quantity – on the one hand, on the other hand attached a low level of the domestic purchase power as a result no high incomes of inhabitants in the Czech Republic, as well as a result small number of customers, and more over, the monopolization of the Czech market bringing quite a number of negatives was solved.

But, one question arises more: how small and medium enterprises influence on the new reality in the Czech Republic. It is a fundamental question, because just the small and medium enterprises employ the most percent of inhabitants, they are a resource of essential innovations, and their share in Czech foreign trade increases markedly. Their increasing share in GDP evidences a dependence of national economy, respectively EU economy just on these subjects of the supply side.

Small and medium enterprises present so called “oligopoly hem” in the framework of imperfect competition reality, which an important position in the EU integrated market, where monopolies by competition “powdered” transformed in oligopolies with a dominant firm.

An oligopoly price is for customer more favourable than a monopoly price, as well a production quantity is higher.

More over, an interest in decreasing costs rises in the oligopoly hem. The costs are too high in contrast with a dominant firm. Simultaneously, other way to increasing profit of an oligopoly hem – analogically as for firms in perfect competition – does not exist. The cost decrease in firms of the oligopoly hem presses the dominant firm to decrease its price. This fact decreases an inflation rate in macroeconomic connection, and more, the share of the dominant firm on the market decreases. It leads to decrease of its production costs, which leads to increasing competitive strength. Then, a balance of foreign trade is influenced too.

The comparison of the Czech magic tetragons from 2003 (i.e. in the year before the entrance into the EU), 2004 (i.e. the entrance year), and 2006 (i.e. after the entrance but no immediately) argues a positive evaluation of the Czech Republic entrance into the EU.

The surface of Czech magic tetragon is enough large in comparison with the EU tetragon surface, and at the same time, it is increasing at comparison of the Czech economy in 2004 and 2006. However, this fact is not sufficient as an evidence of a success development for economic theory. The tetragon surface has to not only grow up, but the growth has to be equable too. And it gets on in the Czech economy (except minimal changes in the inflation rate, but this stand can be considered as optimal too).

A macroeconomic reality influences a microeconomic reality, which determines macroeconomic outcomes consequently. The considered microeconomic reality was the supply side – firms.

The market structure in the Czech Republic is an imperfect competition evidently, and variation of forms is typical just for imperfect competition. Without the entrance of the Czech Republic into the EU, respectively without liquidation of custom and other trade restrictions, would be strengthen the monopoly form of imperfect competition on the Czech market, which leads to abuse of producer dominant position very often, namely by monopoly price, or by stagnation in the framework no interest of monopoly in technical economic progress.

The entrance of the Czech Republic into the EU influences this reality positively. It gives rise – of course along with other facts – to substitution of the monopoly form into the oligopoly form of imperfect competition.

Recenzent/Reviewer:

prof. Ing. Petr Němeček, DrSc.

Brno University of Technology

Faculty of Business and Management

Kolejní 4

612 00 Brno, Czech Republic

E-Mail: nemecek@fbm.vutbr.cz